

Андрєєв Іван Федорович — дослідник фауни Буковини

Ігор Загороднюк¹, Ігор Скільський²

¹Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)

²Чернівецький обласний краєзнавчий музей (Чернівці)

¹e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I., I. SKILSKY. **Andreev Ivan Fedorovich, a researcher of the fauna of Bukovina.** — Ivan Andreev was a researcher highly motivated for social and leadership activities (work in the Komsomol, party cells, propaganda departments, the Institute of the Red Professorship, head of both the zoological museum and department, supporter of Michurin movements), despite the lack of capital and thorough scientific work. However, after a series of defeats, falls and releases, the researcher undertook careful work to study the morphological and spatial-biotope differentiation of close species (especially of wood mice) and carried out faunal studies of regional biota (mammals and birds of Prykarpattia, etc.).

Біографічні деталі

Андрєєв Іван Федорович народився 11.09.1901 р. в м. Ногайськ (нині Приморськ) Запорізької обл., у селянській сім'ї. Закінчив народну школу (1909–1912); у 1912–1919 рр. — слюсар судноремонтних майстерень у Севастополі; 1919–1925 рр. — слюсар і партдіяч у Бердянську. З 1925 р. у Харкові: 1925–1927 — військом Червоної Армії; у 1927–1930 — школа комунознавства, 1929–1931 — зав сектора агітації та пропаганди ЦК КПБУ; у 1930–1933 — аспірант ВУАМЛІН (Інститут червоної професури). У 1931–1935 — студент біофаку Харківського університету (кафедра зоології хребетних).

Вдруге був у аспірантурі в НДІ зоології та біології [Зообіні] Харківського університету в 1935–1937 рр., після якої отримав ступінь і звання кандидата [біологічних] наук (29.04.38) та доцента (23.11.38). 1937–1941 рр. — доцент та с.н.с. [біол. фак-ту] Харківського університету. У 1941–1944 — доцент Об'єднаного українського університету [Харків + Київ] в Кизилорді (Казахстан); 1944–1950+ [док. 1950 р.] — доцент (1.07.44) і завідувач (20.02.45) кафедри зоології хребетних у Чернівцях.

Рис. 1. Іван Федорович Андрєєв. Фото з особової справи; листок з обліку кадрів від 20.04.1947 (редаговано).

Подальша доля мало відома. У 1951 р. було проведено серію рецензувань наукового доробку і висловлено серію претензій і оголошено догану (1.10.51). Врешті, 1.09.51 подав заяву на звільнення з університету за власним бажанням. Подальша активність відмічена в Молдові, а згодом — на Кольському півострові (за збігами імен і тематики досліджень).

Ключові доробки в галузі теріології

Дисертація була по коловодним хребетним, переважно птахам, назва — «Екологічний нарис гідрофауни Сиваша» (1938). У 1950 р. (21–22.11) на запрошення директора Інституту зоології АН УРСР В. Касьяненка брав участь у нараді «Задачі вивчення фауни у світлі Сталінського плану перетворення природи». Фактично, тільки відтоді почав цікавитися теріологією. І фактично це почалося після переїзду до Молдови (і публікації переважно у наукових записках Кишинівського університету), проте на основі матеріалів, зібраних на Буковині, з виразною увагою до близьких видів роду *Sylvaemus*.

Серед теріологічних праць того часу важливо відмітити такі:

«Матеріали до вивчення фауни птахів та ссавців Прикарпаття» (рос.) (Андреев 1953); «Систематична характеристика лісових мишей Прикарпаття» (рос.) (Андреев & Горбик 1954), «Гірські популяції лісових мишей у Карпатах» (рос.) (Андреев & Горбик 1956).

В останній праці зроблено чи не вперше докладне порівняння морфологічної мінливості, біотопного і висотного розподілу двох видів мишаків і показано більшу пластичність виду «миша лісова».

Врешті, дослідник подавав аналіз своїх доробків у загальнобіологічних сенсах, включно з описом мікроеволюційних процесів, що відображено й у праці «Пристаєвальна мінливість популяції як початковий етап видоутворення (на зоологічних об'єктах)» (рос.) (Андреев 1955).

Очевидно (але строго не доведено), що саме йому належить авторство книги «Життя птахів і звірів Карелії» (рос.), виданої 1962 р. в Петрозаводську (Андреев 1962). Цей «інший» Іван Федорович Андреев відзначився як знаний краєзнавець Карелії. Його виразний інтерес до фауни наземних хребетних дозволяє припустити, що це той самий дослідник.

Рис. 2. Палітурка книги І. Ф. Андреева «Життя птахів і звірів Карелії» (Андреев 1962). З сайту карельського книжкового видавництва.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

При роботі в Харківському університеті з 1938 р. читав курси дисциплін зоології хребетних, зоогеографії та порівняльної анатомії хребетних. За роботою в евакуації мав грамоти уряду Казахстану (1944) та медаль ВР СРСР за самовіддану працю під час війни (6.07.1945). Під час роботи в Чернівцях отримав медаль «За трудову доблесть» (17.11.1949).

У Чернівцях як додаткове до педагогічного навантаження мав завідування Зоологічним музеєм та ведення польових практик студентів. В особовій справі є розпорядження 1945 р. про відновлення роботи музею, адресоване І. Андрееву як директору ЗМЧУ, проте вже з 29.10.46 звільнений з цієї посади. У 1947 р. мав відрядження на Берегомет та Долишній Шипот для ведення практик. У характеристиці 1948 р. підкреслено, що Андреев «неодноразово виступав на вчених радах факультету як прибічник Мічуринського напрямку в біології». Попри це, у 1949 р. нова характеристика несла негатив: допущення морганізму, низький рівень викладання, відсутність публікацій, невизнання критики. Все це показує складність траєкторії науковця, який пішов на співпрацю з системою. Про буковинський період дослідника є окрема стаття (Смірнов & Скільський 2011).

Література

- Андреев, И. Ф. 1953. Материалы к изучению фауны птиц и млекопитающих Прикарпатья. *Ученые записки. Кишиневский государственный университет*, **8** (биолого-почвенный): 271–309.
- Андреев, И. Ф., П. В. Горбик. 1954. Систематическая характеристика лесных мышей Прикарпатья. *Ученые записки Кишиневского гос. университета*, **13**: 109–116.
- Андреев, И. Ф. 1955. Приспособительная изменчивость популяции как начальный этап видообразования (на зоологических объектах). *Ученые записки Кишиневского госуниверситета*, **20**: 223–233.
- Андреев, И. Ф., П. В. Горбик. 1956. Горные популяции лесных мышей в Карпатах. *Ученые записки. Кишиневский госуниверситет*, **23** (2): 127–133.
- Андреев, И. Ф. 1962. *Жизнь птиц и зверей Карелии*. Карельское книжное издательство, Петрозаводск, 1–202. <https://bit.ly/3sJLXmT>
- Смірнов, Н. А., І. В. Скільський. 2011. Зоолог І. Ф. Андреев. Життєвий шлях і наукова діяльність. Буковинський період (до 110-річчя з дня народження). У кн.: Коржик, В. П. (ред.). *Наукові записки Буковинського товариства природодослідників*, **1** (1–2): 213–214.

ЗАГОРОДНЮК, І. І. СКІЛЬСЬКИЙ. Андреев Іван Федорович — дослідник фауни Буковини. — Іван Андреев є прикладом дослідника, який мав надвисоку мотивацію до суспільної та керівної активності (робота в комсомолі, партійних осередках, відділах пропаганди, інституті червоної професури, завідування зоологічними музеєм та кафедрою, підтримка мічуринських рухів), попри відсутність капітальної й ретельної наукової роботи. Проте після серії поразок, падінь та звільнень дослідник взявся за ретельну роботу з вивчення морфологічної та просторово-біотопної диференціації близьких видів (надто мишаків) та фауністичних досліджень регіональної біоти (савци та птахи Прикарпаття тощо).